

شناسایی موانع گردشگری روستای هدف گردشگری حیدرآباد سیوان

کارن فتاحی^{۱*}، دکتر اسفندیار محمدی^۲

چکیده

در سال‌های اخیر، گردشگری و گردشگری روستایی به‌عنوان راهکارهای جدید توسعه مناطق روستایی به‌منظور تأمین نیازمندی‌های روستاییان، جلوگیری از مهاجرت‌های بی‌رویه آن‌ها، اشتغال‌زایی و... ارائه شده‌است؛ اما در مناطق روستایی موانعی وجود دارد که روند توسعه گردشگری را با مشکل مواجه می‌سازد؛ از این‌رو هدف این پژوهش شناسایی موانع گردشگری روستای هدف گردشگری حیدرآباد سیوان است که با رویکرد کیفی- کمی انجام گرفته‌است. در روش کیفی ۱۵ نفر از مسئولان و متخصصان گردشگری و توسعه روستایی به روش نمونه‌گیری گلوله‌برفی انتخاب شدند و از آن‌ها مصاحبه به‌عمل آمد. پس از مشخص شدن موانع پرسشنامه‌ای، از نتایج مصاحبه طراحی و در اختیار نمونه آماری در بخش کمی قرار گرفت. در مرحله کمی تعداد ۲۳۶ نفر از ساکنان روستا با استفاده از فرمول کوکران، ۱۰۰ نفر از گردشگران و ۳۰ نفر از مسئولان به شیوه تصادفی ساده انتخاب و بین آن‌ها پرسشنامه توزیع شد. روایی پرسشنامه مورد استفاده به‌شیوه صوری و پایایی آلفای کرونباخ به میزان ۰/۹۶۹ تأیید شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها در بخش کیفی به‌صورت تحلیل همزمان و تشخیص محقق و در بخش کمی، از آزمون t تک‌نمونه‌ای و فریدمن در نرم‌افزار آماری SPSS استفاده شده‌است. یافته‌های کیفی حاکی از استخراج دو مقوله مرکزی و ۵ مقوله اصلی داشت. در مرحله کمی مقوله‌های مرکزی و اصلی به‌عنوان موانع گردشگری روستایی در دو دسته عوامل بیرونی (اقتصادی- مالی، اداری- ساختاری) و عوامل درونی (اجتماعی- فرهنگی، کالبدی- فضایی و زیرساختی- رفاهی) مورد تأیید قرار گرفتند. همچنین عامل زیرساختی- رفاهی با میانگین رتبه (۳/۱۱) و عامل اجتماعی- فرهنگی با میانگین رتبه (۲/۸۶) به ترتیب به‌عنوان اثرگذارترین و کم‌اثرترین موانع شناسایی شدند.

جغرافیا و توسعه، شماره ۵۹، تابستان ۱۳۹۹

تاریخ دریافت: ۹۷/۱۲/۱۰

تاریخ پذیرش: ۹۸/۱۱/۲۸

صفحات: ۲۱۱-۲۲۶

واژه‌های کلیدی:

گردشگری، گردشگری روستایی، روستای حیدرآباد، موانع.

مقدمه

اجتماعی شناخته شده‌است (Dritsakis, 2006: 2)؛ به‌طوری‌که براساس پیش‌بینی‌های انجام‌شده توسط سازمان جهانگردی در سال ۲۰۲۰، حدود یک میلیارد و ۵۶۰ میلیون نفر به گردشگری خواهند پرداخت و درآمدهای ناشی از گردشگری بین‌المللی در این سال به یک‌ونیم تریلیون دلار خواهد رسید (لطیفی و همکاران، ۱۳۹۲: ۷۸).

امروزه به‌دلیل نقش و جایگاه مهم روستاها در فرایندهای توسعه اقتصادی، اجتماعی و سیاسی و

گردشگری یکی از ابزارهای مهم توسعه و بزرگ‌ترین صنعت در قرن ۲۱ میلادی است (Sebele, 2010: 137) که بر اقتصاد، جامعه، فرهنگ و محیط زیست تأثیرات مثبتی از جمله تولید ناخالص داخلی، بهبود زیرساخت‌ها، حفاظت و بازسازی فرهنگ و افزایش آگاهی محیط‌زیست داشته‌است (Wang & Yotsumoto, 2019: 188).

گردشگری به‌عنوان یکی از ارکان اصلی در معادلات اقتصاد بین‌المللی و یک فعالیت گسترده اقتصادی-

خود باقی باشد، در عین حال می‌بینیم که گردشگری در هر جامعه‌ای که اتفاق افتاده، اغلب بدون توجه به مسائل فوق به منافع اقتصادی و جلب رضایت گردشگران پرداخته‌است (Falak et al, 2014:414). بنابراین گردشگری سیستمی است پیچیده، متشکل از عناصر و خرده‌سیستم‌های متعدد همراه با گروه‌های درگیر و ذی‌نفع مختلف. این مجموعه زمانی می‌تواند به نقش خود به‌عنوان تحقق‌دهنده توسعه عمل کند که همه عناصر آن از لحاظ کمیت و کیفیت در یک مجموعه هماهنگ شده با یکدیگر قرار داده‌شوند و به تبع آن گروه‌های درگیر و ذی‌نفع دارای رضایتمندی باشند. چنانچه خلل و کمبودی در یکی از بخش‌ها و عناصر وجود داشته‌باشد، عملکرد کل مجموعه مختل شده و عدم توسعه و گسترش مطلوب گردشگری را موجب می‌شود. فقدان دیدی جامع و بخشی‌نگری در مدیریت گردشگری کشور و در واقع عدم شناخت جامع مشکلات با توجه به نیازها و دیدگاه‌های گروه‌های درگیر در گردشگری یکی از دلایل عمده عدم موفقیت ایران در عرصه گردشگری با وجود پتانسیل‌های فراوان است. در این راستا می‌بایست با دیدی همه‌جانبه به‌گونه‌ای که تمامی بخش‌ها و گروه‌های درگیر، دیدگاه‌ها و نیازهای آن‌ها مورد توجه قرار گیرد؛ صنعت گردشگری آسیب‌شناسی شود و برای رفع معضلات، برنامه‌ریزی‌های لازم صورت گیرد (فراهانی و منوچهری، ۱۳۹۴: ۱۶۳).

فرهنگ بومی، تعهدات مذهبی، مشارکت عمومی و احترام به منابع می‌تواند از عوامل تقویت‌کننده صنعت گردشگری روستایی یا حتی مانع و تهدیدی بر سر راه توسعه آن باشد که این خاصیت را منطقه روستایی و مردم آن تعیین می‌کنند (Kakroodi and Moshkel Gosh, 2013: 530). از دیگر موانع توسعه گردشگری روستایی، موانع اقتصادی است (Garrod, et al, 2006: 117). از جمله: عدم حمایت‌های مالی لازم و عدم سرمایه‌گذاری‌های بومی (Szabo, 2005: 27). اطلاع‌رسانی و تبلیغات ضعیف در خصوص امکانات و

پیامدهای توسعه نیافتگی مناطق روستایی چون فقر گسترده، نابرابری فزاینده، رشد سریع جمعیت، بیکاری، مهاجرت و حاشیه‌نشینی شهری موجب توجه به توسعه روستایی و حتی تقدم آن بر توسعه شهری شده‌است. روستاییان ما با مشکل بیکاری، بهره‌وری پایین کشاورزی، امنیت غذایی، مسائل زیست‌محیطی و مهاجرت روزافزون به شهرها و حاشیه‌نشینی مواجه‌اند. توسعه گردشگری روستایی می‌تواند در رفع این معضلات مؤثر باشد و چون نوش‌دارویی باعث تجدید حیات روستاها شود (موحدی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۰۰)؛ بنابراین، توسعه گردشگری منجر به ایجاد مشاغل کوچک در روستاها شده و به افزایش مشارکت، حضور بیشتر زنان روستایی و کاهش فقر روستایی (مودودی و همکاران، ۱۳۹۴: ۳) و همچنین به حفاظت از منابع طبیعی و میراث فرهنگی روستا کمک می‌کند (فراهانی و منوچهری، ۱۳۹۴: ۱۶۲).

توسعه گردشگری و توسعه روستایی دو عامل مرتبط با یکدیگرند که توسعه هر کدام تأثیری مثبت بر دیگری دارد. بر این اساس، انگیزه زیادی در سیاست‌گذاران توسعه روستایی برای توسعه متعادل فعالیت‌های غیرزراعی و در رأس آن گردشگری روستایی از طریق رفع موانع توسعه آن برای رسیدن به توسعه پایدار ایجاد شده‌است (شوکتی و همکاران، ۱۳۹۵: ۲۵). تحقق چنین اهدافی در نواحی روستایی و در واقع توسعه موفقیت‌آمیز صنعت گردشگری نیازمند وجود بسترهای متعددی (کاظمی، ۱۳۹۰: ۱۶) از جمله حمل‌ونقل و جابه‌جایی، استراحت و هتل‌ها، غذا و آشامیدن، سرگرمی و فعالیت‌های فرهنگی، فعالیت‌های مالی و بانکی، خدمات عمومی و فعالیت‌های تبلیغاتی (Dabour, 2010: 25) است.

گردشگری روستایی در روستاهایی موفقیت و پیشرفت حاصل می‌کند که جامعه میزبان فرهنگ‌ها، روابط و سنت‌های خود را حفظ کند و کاربری اراضی کشاورزی همچنان به‌لحاظ کمیت و کیفیت به قوت

روستایی تنها شامل گردشگری کشاورزی نمی‌شود؛ بلکه همه فعالیت‌هایی را که گردشگران در مناطق روستایی انجام می‌دهند، دربر می‌گیرد؛ از این رو می‌توان گفت که افراد به دلایل مختلف و با انگیزه‌های متفاوت از نواحی روستایی بازدید می‌کنند و در بسیاری از فعالیت‌های گردشگری نیز شرکت خواهند کرد؛ به همین دلیل نیز انواع خاصی از گردشگری در نواحی روستایی وجود دارد که به شخص مسافر، ویژگی‌های مقصد و انگیزه سفر بستگی دارد (کنجوری و فدایی، ۱۳۹۳: ۴). گردشگری مزرعه^۲ به معنی استفاده از تولیدات کشاورزی و اقامت در خانه‌های روستایی است. گردشگری سبز^۳ نوعی از گردشگری در مقابل گردشگری انبوه و محیط زیست محسوب می‌شود. اکوتوریسم^۴ شامل ارزش‌های طبیعی منحصربه‌فرد و ارتقاء فعال حفاظت از محیط زیست به نفع جامعه محلی تعریف می‌شود و گردشگری بیابان و جنگل^۵ شکلی از گردشگری است که شامل زیرساخت‌های گردشگری در مناطق جنگلی است (Barkauskas et al, 2015: 168).

در سال‌های اخیر به دلایل مختلف اقتصادی، اجتماعی و اکولوژیکی، گردشگری به عنوان ابزاری برای افزایش توسعه نواحی روستایی که از لحاظ اقتصادی و اجتماعی در تنگنا و انزوا هستند، مورد توجه قرار گرفته است. نواحی روستایی عموماً از سطوح کم فعالیت‌های اقتصادی غیرزراعی، توسعه کم زیرساخت‌ها، کاهش جمعیت، کاهش نیروی کار ماهر و نبود سیاست توسعه‌ای مشخص رنج می‌برند (لطیفی و همکاران، ۱۳۹۲: ۷۹)؛ بنابراین، توسعه گردشگری بر فضاهای روستایی، می‌تواند وابستگی به صنعت، کشاورزی و سایر صنایع وابسته به منابع طبیعی را کاهش دهد. سایر بخش‌های اقتصادی، از جمله فروش محصولات کشاورزی به گردشگران و تشکیل و توزیع متعادل سرمایه‌های عمومی در جوامع

جاذبه‌ها یا مناطق گردشگری به دلیل عدم آشنایی گردشگران با روستاهای هدف (قبادی و همکاران، ۱۳۹۱: ۲۱) و موانع سازمانی و ساختاری از نظر ضعف ساختار، جایگاه و موقعیت سازمان گردشگری و نبود راهکارهای علمی برای ارائه پیشنهادها و نظرات در تشکیلات اداری و همچنین فقدان زمینه لازم و برنامه مدون برای جذب گردشگر در مناطق مختلف، جزء این دسته از چالش‌ها هستند (مهدیان و احمدوند، ۱۳۹۳: ۱۱۶).

روستای حیدرآباد سیوان یکی از روستاهای هدف گردشگری استان ایلام است که در فاصله ۳۰ کیلومتری از شهر ایلام قرار دارد. این روستا به واسطه آب و هوای مساعد، دارای چشم‌اندازهای زیبای طبیعی، باغات میوه، زمین‌های کشاورزی، چشمه‌های خروشان، رودخانه‌های پرآب، کتیبه سرباز دوره آشوری است. همه این جذابیت‌های طبیعی، فرهنگی و تاریخی روستا سبب شد تا به عنوان روستای هدف مورد توجه مسئولان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری قرار گیرد. با وجود چنین پتانسیل‌هایی تاکنون توسعه گردشگری و گردشگری پذیري در این روستا نتوانسته است به صورت مطلوبی توسعه یابد و جایگاه درخور توجهی در زمینه اقتصادی و اجتماعی پیدا کند. گام نخست در این راستا، شناسایی موانع و چالش‌های گردشگری پذیري روستای هدف حیدرآباد سیوان است. با شناسایی موانع گردشگری پذیري روستایی در روستای هدف گردشگری حیدرآباد می‌توان به رفع آن‌ها و توسعه پایدار روستایی منطقه امیدوار بود؛ بنابراین، هدف این پژوهش شناسایی موانع و چالش‌های گردشگری پذیري روستایی در روستای حیدرآباد سیوان در استان ایلام است.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

گردشگری روستایی^۱ را می‌توان بسته به هر کشوری، (با توجه به موقعیت جغرافیایی، فرهنگ و اجتماع ساکن در آن) متفاوت تعریف کرد. گردشگری

2-Farm tourism/agrotourism/agritourism
3-Green tourism
4-Ecotourism
5-Wilderness and forest tourism

1-Rural tourism

با وجود پتانسیل‌هایی که برخی از روستاهای کشور در زمینه توسعه گردشگری و گردشگری پذیر دارند، موانعی نیز وجود دارد که مانع از توسعه این صنعت می‌شود که شناسایی و رفع این موانع می‌تواند در جهت توسعه گردشگری در مناطق روستایی مؤثر باشد. در ادامه براساس مطالعات تجربی انجام گرفته به برخی از مهم‌ترین موانع اشاره شده است.

ضرابی و همکاران (۱۳۹۰) در تحقیق خود در شهرستان نورآباد ممسنی موانعی از قبیل موانع سازمانی و ساختاری، موانع فرهنگی اجتماعی، موانع موجود در بازار، موانع زیربنایی، موانع آموزشی و کمبود نیروی انسانی متخصص در حوزه گردشگری و راهنمایی گردشگران، عدم فعالیت کافی برای آموزش مردم بومی در مناطق مختلف دارای جاذبه‌های گردشگری را عنوان کردند. نتایج تحقیق کرمی‌دهکردی و کلانتری (۱۳۹۰) مشکلات زیرساختی، بازاریابی، بهداشت و سلامت، کمرنگ شدن جاذبه‌های فرهنگی، عدم درک صحیح از گردشگری، فقدان انگیزه در مسئولان محلی، تعصبات قومی-قبیله‌ای، فقدان برنامه‌ریزی و همچنین پژوهش و نظارت، مشکلات مربوط به منابع انسانی، مشکلات گردشگری و مقوله دولت و مشکلات مربوط به صنایع دستی را از جمله چالش‌های گردشگری روستایی استان چهارمحال و بختیاری بیان کردند. عبدالمنافی و ازکیا (۱۳۹۰) در بررسی عوامل مؤثر بر صنعت گردشگری در منطقه روستایی کلاردشت نشان دادند که نامناسب بودن زیرساخت‌های محیطی و کالبدی، از بین رفتن اراضی کشاورزی، نامناسب بودن راه‌ها و ترافیک بین شهرها در تعطیلات و نامناسب و ناکافی بودن تسهیلات اقامتی و رفاهی، به ترتیب از مهم‌ترین نقاط ضعف و مشکلات گردشگری در مناطق روستایی کلاردشت به شمار می‌روند. طی پژوهش‌هایی که مدهوشی و ناصرپور (۱۳۹۱) در لرستان انجام داده‌اند به این نتیجه رسیدند که نسبت به مزایای

روستایی را توسعه دهد و همچنین، توسعه سرمایه‌گذاری‌های زیرساختی و بهبود زیرساخت‌های حمل و نقل را به دنبال داشته باشد (مودودی و همکاران، ۱۳۹۴: ۵).

کشور ایران از لحاظ تنوع جغرافیایی، گستردگی محیط طبیعی، وجود مناطق ییلاقی، میراث فرهنگی و تاریخی منحصر به فرد، آب و هوای متنوع و ارزش و اعتبار روستاها از پتانسیل‌های بی‌شماری برخوردار است که توسعه گردشگری روستایی می‌تواند نقش مهمی در تجدید حیات روستاها، ایجاد اشتغال و درآمد برای روستاییان داشته باشد (نعمت‌اللهی و همکاران، ۱۳۹۵: ۲۱۹). به منظور توسعه فعالیت‌های گردشگری در روستاها و ضرورت تقویت زیرساخت‌های عمومی و افزایش آن، در کشور کمیته راهبردی گردشگری روستایی و عشایری در سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری تشکیل شد و روستاهایی که توانمندی و قابلیت جذب گردشگری بیشتری داشتند، به عنوان روستاهای هدف گردشگری انتخاب شدند (رحیمی و رنجبردستانی، ۱۳۹۱: ۱۳۲).

روستای هدف گردشگری به محدوده‌ای جغرافیایی گفته می‌شود که در آن یک یا مجموعه‌ای از جاذبه‌های تاریخی، طبیعی و فرهنگی وجود دارد که انگیزه‌ای برای سفر و اقامت گردشگران خواهند بود. تعیین این گروه از روستاها از رویکردهای اصلی دولت برای رفع محرومیت و ایجاد محرک‌های توسعه در مسیر تحقق اهداف تعیین شده در سند چشم‌انداز بیست ساله کشور، بهره‌گیری از توان‌های مناطق محروم به ویژه روستاها و مقوله گردشگری است. تاکنون ۴۶۴ روستا به عنوان روستاهای هدف گردشگری در سازمان میراث فرهنگی و گردشگری تصویب شده، که بیشترین تعداد روستاهای هدف گردشگری متعلق به استان سیستان و بلوچستان و کمترین آن متعلق به استان البرز است (اکبریان رونیزی، ۱۳۹۵: ۱۶۹).

اجتماعی، اداری- زیرساختی، اطلاع‌رسانی و تبلیغاتی عنوان کردند. از نظر روستاییان، مانع اداری و زیرساختی و از نظر متخصصان و مسئولان، عامل اطلاع‌رسانی و تبلیغات مانع بزرگ‌تری بر سر راه توسعه گردشگری است.

گارود^۱ و همکاران (۲۰۰۶) موانع اقتصادی را از موانع توسعه گردشگری روستایی دانستند؛ از جمله کافی نبودن حمایت‌های مالی، سزبو^۲ (۲۰۰۵) سرمایه‌گذاری غیربومی در روستا به دلیل بازگشت ضعیف سرمایه را یکی از موانع عمده اقتصادی در توسعه گردشگری روستایی عنوان کرد. راسور^۳ (۲۰۱۲) نبود آموزش‌های مرتبط برای افراد محلی، مشکلات مربوط به زبان افراد محلی و عدم توانایی آن‌ها در برقراری ارتباط مناسب با گردشگران، نارسایی قوانین و مقررات در حوزه گردشگری روستایی، ضعف زیرساخت‌ها و کمبود منابع مالی، ضعف زیرساخت‌های ارتباطی در روستاها و کمبود افراد راهنما در سطح مناطق روستایی برای هدایت گردشگران، برخی از مهم‌ترین مسائل و مشکلات فراروی توسعه گردشگری روستایی در کشورهای آسیایی بیان کرد. کالا^۴ (۲۰۱۳) در پژوهش خود بیان کرد که ضعف در تبادلات اقتصادی روستاییان و لزوم حفظ منابع طبیعی، دو مانع توسعه این صنعت در روستاهاست. کاکرودی و مشکل‌گشا (۲۰۱۳) فرهنگ بومی، تعهدات مذهبی، مشارکت عمومی و احترام به منابع را از عوامل فرهنگی تقویت‌کننده صنعت گردشگری روستایی یا مانع و تهدیدی بر سر راه توسعه آن دانستند و بیان کردند که این خاصیت را منطقه روستایی و مردم آن تعیین می‌کنند. سوکویینی و باب^۵ (۲۰۱۶) پایین بودن توانایی ارتباطی و آگاهی مردم روستایی را از موانع مهم توسعه صنعت گردشگری بیان کردند.

گردشگری روستایی ناآگاهی عمومی وجود دارد و یکی از دلایل توسعه نیافتگی این صنعت، فقدان فرهنگ پذیرش گردشگر از سوی روستاییان است.

قبادی و همکاران (۱۳۹۱) نشان دادند که گردشگری در روستای خانقاه با مشکلات متعددی همچون کمبود امکانات زیرساختی و رفاهی، پایین بودن سطح آشنایی و آگاهی روستاییان و مسئولان پیرامون گردشگری روستایی و مزایای آن، تأثیرپذیری منفی فرهنگ مناطق روستایی به دلیل افزایش ارتباطات مردم محلی، نبود برنامه‌ریزی منسجم از سوی نهادهای دولتی مرتبط و عدم ارائه حمایت‌های لازم از سوی آن‌ها مواجه است. مهدیان‌بروجنی و احمدوند (۱۳۹۳) موانع سازمانی، اجتماعی، رفاهی، تسهیلاتی، فرهنگی، ارتباطی، مردمی و اقتصادی را به عنوان موانع توسعه گردشگری در منطقه دنا بیان کردند. فراهانی و منوچهری (۱۳۹۴) کیفیت پایین خدمات‌رسانی، امکانات موجود و ضعف در زیرساخت‌ها، ضعف ساختارهای حمل‌ونقل، کمبود تبلیغات، اطلاع‌رسانی و آموزش در کنار معضلات مربوط به جاذبه‌های منطقه در بخش عرضه، تمایل و انگیزه کم بازدیدکنندگان برای توقف چندروزه در بخش تقاضا و در بخش عوامل خارجی تأثیرگذار، عدم مشارکت مردم و نارسایی‌هایی که از سوی سازمان‌های دولتی عنوان شده، مهم‌ترین موانع و مشکلات پیش‌روی پویایی روستاهای هدف گردشگری مریوان دانستند. از نظر ایشان بی‌توجهی و نظارت مطلوب دولت بیشترین تأثیر را در عدم توسعه و پویایی گردشگری روستاها دارد. شوکتی و همکاران (۱۳۹۵) سه عامل زیرساختاری- رفاهی، اجتماعی- فرهنگی و سازمانی- ساختاری را به عنوان موانع توسعه گردشگری در مناطق روستایی شهرستان اسکو عنوان کردند. موحدی و همکاران (۱۳۹۵) از جمله موانع توسعه گردشگری در روستاهای استان کرمانشاه را مشکلات اقتصادی، فرهنگی-

1-Garrod

2-Szabo

3-Rathore

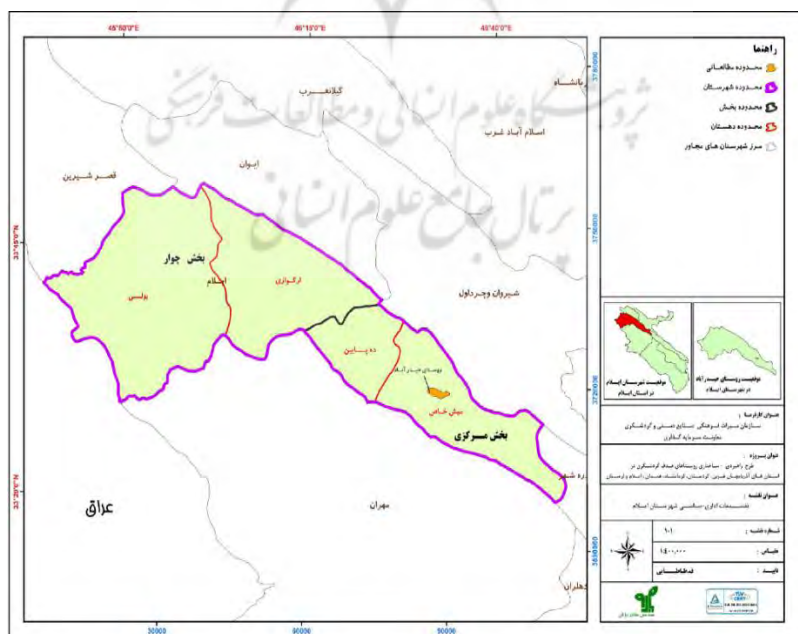
4-Kala

5-Nsukwini and Bob

محدوده مورد مطالعه

روستای حیدرآباد و اراضی پیرامونی، به وسعت ۵۲۲ هکتار در موقعیت جغرافیایی 30° و $32'$ و 46° تا 30° و $35'$ و 46° طول شرقی 30° و $31'$ و 33° تا 20° و $32'$ و 33° عرض شمالی واقع شده است. از منظر تقسیمات سیاسی این عرصه در استان ایلام، شهرستان ایلام و بخش سیوان استقرار یافته است. براساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۵ جمعیت روستای حیدرآباد بالغ بر ۶۱۴ نفر اعلام شده است. فاصله روستای حیدرآباد از مرکز شهرستان ایلام (شهر ایلام) ۳۰ کیلومتر و راه دسترسی به روستا آسفالتی است. کاربری عمده اراضی روستا شامل پهنه‌های جنگلی و مرتعی است که عمدتاً در اراضی کوهستانی اطراف روستا واقع شده‌اند. مهم‌ترین منبع آبی منطقه رودخانه آب آفتاب است که از مجاورت روستا عبور می‌کند. در شکل (۱) نقشه تقسیمات سیاسی محدوده مطالعاتی ارائه شده است.

در یک جمع‌بندی از مرور پیشینه نگاشته‌ها می‌توان چنین استنباط کرد که موانع توسعه گردشگری روستایی به دسته‌ها و گروه‌های مختلف و متنوعی قابل تقسیم‌بندی بوده و اتفاق نظر کاملی در این خصوص وجود ندارد. برخی موانع توسعه گردشگری را در چهار دسته اقتصادی، اکولوژیکی، اجتماعی- فرهنگی و نهادی، گروهی به پنج دسته سازمانی و ساختاری، موانع فرهنگی- اجتماعی، موانع موجود در بازار، موانع آموزشی و کمبود نیروی انسانی متخصص و موانع زیربنایی و عده‌ای نیز به سه دسته مشکلات امور زیربنایی، مشکلات عمومی و اجتماعی، ضعف مدیریت و تبلیغات و موانع زیست‌محیطی تفکیک کرده‌اند (مه‌دیان‌بروجنی و احمدوند، ۱۳۹۳: ۱۱۶). با در نظر گرفتن مطالعات پیشین در مطالعه حاضر برای دستیابی به موانع مختلف توسعه گردشگری، همچنین مقایسه آن‌ها با موانعی که از قبل وجود داشته، از روش توصیفی- پیمایشی و با استفاده از نظر ساکنان بهره گرفته شده است.

شکل ۱: نقشه تقسیمات سیاسی محدوده مورد مطالعه

مأخذ: معاونت سرمایه‌گذاری استان ایلام، ۱۳۸۸

روش تحقیق

قرار داده و به بازاندیشی ابزار براساس نظرات آنان اقدام شد. پایایی پژوهش از طریق ضریب آلفای کرونباخ اندازه‌گیری شد که میزان آن ۰/۹۶۹ محاسبه شد که تأییدی بر پایایی پرسشنامه است.

نمونه‌گیری در پژوهش‌های کیفی و کمی تفاوت بسیار دارد. در این پژوهش در قسمت مصاحبه‌های صورت‌گرفته با جمعیت هدف، از روش نمونه‌گیری گلوله‌برفی استفاده شده‌است. این روش زمانی مناسب است که اعضای یک گروه یا جامعه به راحتی قابل مشخص شدن نباشند. در این روش، پژوهشگر ابتدا افرادی را شناسایی می‌کند و پس از دریافت اطلاعات از آن‌ها می‌خواهد که فرد یا افراد دیگری را به وی معرفی کنند. تحقیق کیفی پس از مصاحبه با ۱۵ مشارکت‌کننده به اشباع نظری رسید. برای انتخاب نمونه موردنظر در بخش کمی، ۲۳۶ نفر از افراد نمونه از ساکنان روستای حیدرآباد که تعداد آن‌ها براساس آمار سال ۱۳۹۵، ۶۱۴ نفر برآورد شده‌است، با استفاده از فرمول کوکران انتخاب شد. برای این منظور به روستای موردنظر مراجعه کرده و برای اینکه انتخاب نمونه به صورت تصادفی باشد، به محله‌های مختلف روستا در روزهای متفاوت مراجعه کرده و در هر منطقه تعدادی از ساکنان یا گردشگران که مایل به همکاری بودند، پرسشنامه‌ها در اختیار آن‌ها قرار داده شد. تعداد ۱۰۰ نفر از گردشگران نیز به صورت تصادفی، ۳۰ نفر از مسئولان روستا (دهیار، بخشدار، میراث فرهنگی و...) به صورت تصادفی ساده انتخاب و بین آن‌ها پرسشنامه توزیع شد.

رابطه ۱:

$$n = \frac{Nz^2pq}{(N-1)d^2 + z^2pq} = \frac{614 \times 1/96^2 \times 0/5 \times 0/5}{614 \times 0/05^2 + 1/96^2 \times 0/5 \times 0/5} = 236$$

این تحقیق از نظر هدف کاربردی و ازجمله پژوهش‌های آمیخته با استفاده از دو رویکرد کیفی و کمی است. مهم‌ترین ابزار مورد استفاده برای گردآوری داده‌های موردنیاز در بخش اول پژوهش در جهت دستیابی به موانع توسعه گردشگری پذیرنده مصاحبه عمیق است. در این رابطه مصاحبه با مسئولان و متخصصان گردشگری و توسعه روستایی مدنظر بوده‌است. در مرحله دوم، ابزار تحقیق پرسشنامه‌ای است که متناسب با عوامل استخراج‌شده شکل گرفته‌است. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها، از روش کیفی-استقرایی نظریه‌برخواسته از داده‌ها (شامل مراحل کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی) استفاده شد. کدگذاری باز به نام‌گذاری رویدادها و پدیده‌ها براساس داده‌ها اشاره دارد. مفاهیم و مقوله‌ها نتیجه این نوع کدگذاری‌اند. در کدگذاری محوری با ایجاد پیوند میان مقوله‌ها و در پی آن میان مفاهیم و داده‌ها، مقوله‌های اصلی و فرعی نمایان می‌شوند. کدگذاری انتخابی فرایند یکپارچه‌سازی و بهبود مقوله‌هاست؛ به‌گونه‌ای که نتایج پژوهش شکل تئوری به خود گیرد. این مهم با تشریح روابط میان مقوله‌ها، اثبات آن‌ها و توسعه مقوله‌های لازم حول مقوله محوری حاصل می‌شود. پس از مشخص شدن موانع و محدودیت‌ها پرسشنامه‌ای طراحی و در اختیار گردشگران، مردم محلی و مسئولان توسعه روستایی قرار گرفت تا نتایج به روش کمی تأیید و تعمیم داده‌شوند که با توجه به نبودن روش کیفی در پژوهش و مهارت‌نداشتن بسیاری از محققان برای قضاوت عاقلانه و مبتنی بر شواهد تعیین‌روایی پژوهش ضروری به نظر می‌رسد. برای حصول اطمینان از اعتبار صوری^۱ ابزار، پرسشنامه را در اختیار افراد صاحب‌نظر

تجزیه و تحلیل داده‌ها در بخش مصاحبه‌های صورت گرفته با جمعیت هدف از تجزیه و تحلیل همزمان و تشخیص محقق استفاده شده است و در بخش کمی نیز در تجزیه و تحلیل داده‌های این مطالعه از آزمون t تک‌نمونه‌ای و آزمون فریدمن در نرم‌افزار آماری SPSS استفاده شده است.

یافته‌ها

در فاز کیفی از روش کیفی و کدگذاری باز به منظور جمع‌آوری، دسته‌بندی و تلخیص داده‌ها استفاده شده است. این فرایند شامل مراحل آماده‌سازی داده، آشناسدن، کدگذاری و حصول معانی و مفاهیم است.

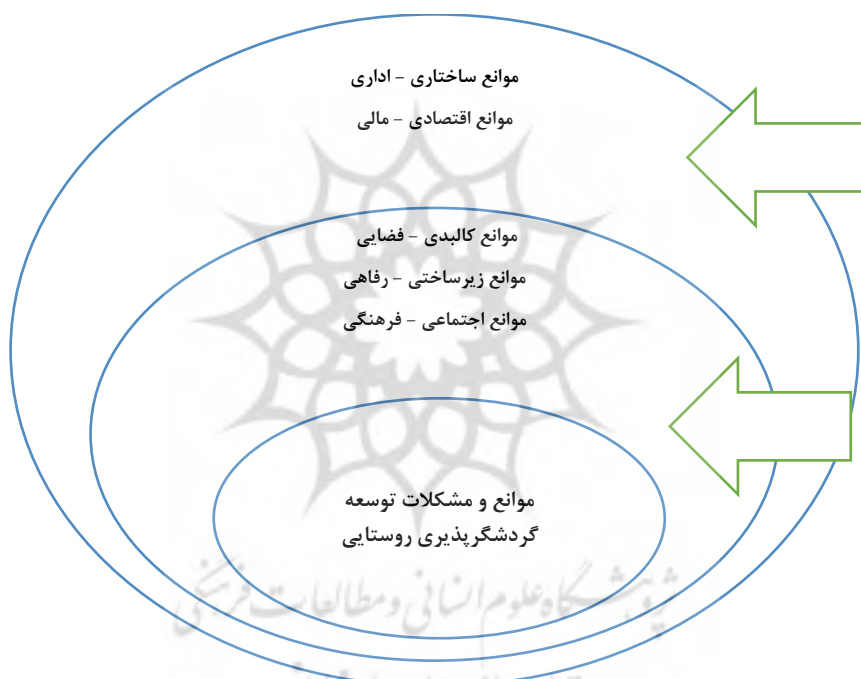
این مراحل منجر به شناسایی، تلخیص، طبقه‌بندی و خلق مقوله‌های اصلی در موانع گردشگری روستایی شده است. با استفاده از راهبرد داده‌بنیاد پس از انجام مصاحبه‌های عمیق با خبرگان شده است. در مجموع جمله‌ها، شبه‌جمله‌ها و کلمه‌های شناسایی شده در قالب ۲۵ مفهوم و ۵ مقوله و دو مقوله مرکزی دسته‌بندی شدند (با توجه به محدودیت در حجم مقاله، از آوردن مراحل بخش کیفی خودداری شده و فقط جدول نهایی (جدول ۱) شامل عناصر و شاخص‌های شناسایی شده گزارش شده است).

جدول ۱: مقوله‌های استخراج شده از فرایند کدگذاری

مقوله‌های مرکزی	مقوله‌ها	کدهای مشترک	مفاهیم مشترک
عوامل بیرونی	موانع ساختاری-اداری	کد ۱ و ۳ و ۴ و ۶ و ۷ و ۸ و ۹ و ۱۲ و ۱۳ و ۱۴ و ۱۵	تعداد مراکز تصمیم‌گیری و عدم هماهنگی بین آن‌ها کمبود حجم برنامه‌های صدا و سیما در موضوع گردشگری در سطح روستا استانی و ملی نبود آمارهای دقیق و قابل اعتماد کمبود نیروی انسانی آموزش‌دیده و متخصص در بخش گردشگری بی‌توجهی یا کم‌توجهی دولت نسبت به این منطقه به خصوص در امر گردشگری نامناسب بودن بازار محصولات کشاورزی و دامی منطقه
	موانع اقتصادی و مالی	کد ۲ و ۳ و ۴ و ۵ و ۶ و ۸ و ۹ و ۱۰ و ۱۱ و ۱۲ و ۱۳	عدم اشتغال‌زایی مناسب گردشگری در روستا اقامت کوتاه مدت گردشگران در روستا پایین بودن سطح درآمد و زندگی مردم عدم بهره‌برداری و جذب قابلیت‌های حوزه نفوذ برای توسعه کمبود اعتبارات عمرانی برای ساخت و ساز
	موانع اجتماعی-فرهنگی	کد ۱ و ۲ و ۳ و ۴ و ۵ و ۶ و ۷ و ۸ و ۹ و ۱۰ و ۱۱ و ۱۴ و ۱۵	نبود تبلیغات و اطلاع‌رسانی مناسب برای گردشگران نبود راهنمایان تور آگاه به توانمندی‌های گردشگری و ارائه آن به گردشگران میزان زیاد بی‌سوادی در روستا و کم بودن مراکز آموزشی عدم آگاهی ساکنان نسبت به اهمیت گردشگری
عوامل درونی	موانع زیرساختی-رفاهی	کد ۱ و ۵ و ۶ و ۷ و ۸ و ۹ و ۱۰ و ۱۱ و ۱۲ و ۱۳	نامناسب بودن زیرساخت‌های عمرانی همانند جاده‌ها و راه‌های ارتباطی منطقه نامناسب بودن و کمبود تسهیلات بهداشتی و خدماتی در منطقه (مانند سرویس بهداشتی، جمع‌آوری زباله) نبود فضاهای مناسب در جهت پارک مناسب و مطمئن اتومبیل در منطقه نامناسب بودن و کمبود تسهیلات و تجهیزات اقامتی در منطقه
	موانع کالبدی-فضایی	کد ۱ و ۲ و ۱۰ و ۱۱ و ۱۲ و ۱۳ و ۱۴ و ۱۵	نامناسب بودن زیرساخت‌های محیطی و کالبدی نبود راه دسترسی مناسب به آثار طبیعی موجود در روستا نامناسب بودن تیپ و منظر روستا کمبود سرویس‌های بهداشتی عمومی در سطح روستا محدودیت ارتفاعی در روستا عدم رعایت سلسله‌مراتب شبکه‌های دسترسی

است می‌انجامد. حال نوبت آن است که مقولات را به هم مرتبط سازیم و نظام نظری خاصی را ارائه کنیم. پیوند دادن مقولات به یکدیگر را کدگذاری انتخابی گویند (استراس و کوربین، ۱۳۸۵: ۱۱۸)؛ از این رو در پژوهش حاضر نیز این فرایندها انجام شد. نتیجه این مرحله و مدل نهایی به صورت نمودار زیر ارائه شده است.

در آخرین مرحله از کدگذاری، پژوهشگر با توجه به مراحل قبلی، به استحکام بیشتر مفاهیم و مؤلفه‌ها می‌پردازد. در این مرحله در یک دسته‌بندی کلی‌تر، داده‌های سازماندهی شده در قالب مؤلفه‌های گوناگون و در ابعاد محدودتری دسته‌بندی می‌شوند (Allan, 2003:8). فرایند کدگذاری باز و محوری، به پیدایش مجموعه‌ای از مقولات که الگوی ارتباط خاص میان هر مقوله و زیرمقوله‌هایش مشخص شده

شکل ۲: مدل مفهومی استخراج شده در بخش کیفی تحقیق در قالب پارادایم کدگذاری باز

روستای حیدرآباد از آزمون t تک‌نمونه‌ای استفاده شد.

به منظور بررسی تأیید عوامل فوق به عنوان موانع اصلی مؤثر بر عدم توسعه گردشگری پذیري روستایی در

جدول ۲: بررسی موانع شناسایی شده از نظر افراد نمونه از طریق آزمون t تک‌نمونه‌ای

عوامل	میانگین	انحراف استاندارد	درجه آزادی	مقدار sig	مقدار t	اطمینان ۹۵ درصد	
						حد پایین	حد بالاتر
عوامل بیرونی	۳/۱۲۹	۰/۵۲۸	۳۹۶	۰/۰۰۰	۵/۰۱۱	۰/۱۲۰	۰/۲۶۶
موانع درونی	۳/۱۶۴	۰/۶۰۸	۳۹۶	۰/۰۰۰	۶/۴۴۵	۰/۱۰۸	۰/۲۲۰

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۷

هدف حیدرآباد هستند و همچنین میزان t محاسبه شده برای عوامل درونی برابر با (۶/۴۴۵) است که در سطح خطای کمتر از ۰/۰۱ معنادار است؛ از این رو در سطح اطمینان (۰/۹۹) می‌توان ادعا کرد، عوامل درونی از جمله موانع اصلی توسعه گردشگری پذیرد در روستای هدف حیدرآباد هستند.

با توجه به داده‌های جدول (۲) در بخش آمار استنباطی با توجه به سطح معنی‌داری برآورد شده کمتر از ۰/۰۱ خطا و میزان t محاسبه شده برای عوامل بیرونی برابر با (۵/۰۱۱) است که در سطح خطای کمتر از ۰/۰۱ معنادار است؛ از این رو در سطح اطمینان (۰/۹۹) می‌توان ادعا کرد، عوامل بیرونی از جمله موانع اصلی توسعه گردشگری پذیرد در روستای

جدول ۳: بررسی موانع شناسایی شده از نظر افراد نمونه از طریق آزمون t تک‌نمونه‌ای

مؤلفه	میانگین	انحراف استاندارد	درجه آزادی	مقدار sig	مقدار t	
					حد پایین	حد بالاتر
موانع ساختاری-اداری	۳/۲۲۴	۰/۴۷۷	۳۹۶	۰/۰۰۰	۹/۳۵۰	۰/۱۷۷
موانع اجتماعی-فرهنگی	۳/۱۶۷	۰/۵۸۰	۳۹۶	۰/۰۰۰	۵/۷۴۰	۰/۱۱۰
موانع زیرساختی-رفاهی	۳/۱۸۴	۰/۵۹۷	۳۹۶	۰/۰۰۰	۶/۱۶۴	۰/۱۲۵
موانع اقتصادی-مالی	۳/۱۶۰	۰/۵۷۹	۳۹۶	۰/۰۰۰	۵/۵۲۴	۰/۱۰۳
موانع کالبدی-فضایی	۳/۱۴۰	۰/۶۴۸	۳۹۶	۰/۰۰۰	۴/۳۱۲	۰/۰۷۶

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۷

بیشتر از میزان t استاندارد (۱/۶۴+) است؛ از این رو در سطح اطمینان (۰/۹۵) می‌توان ادعا کرد، موانع ساختاری-اداری، اجتماعی-فرهنگی، زیرساختی-رفاهی، اقتصادی-مالی و کالبدی-فضایی از جمله موانع اصلی توسعه گردشگری پذیرد در روستای هدف حیدرآباد هستند. علاوه بر آزمون t تک‌نمونه‌ای، برای موانع گردشگری روستایی، به منظور اولویت‌بندی هر یک از موانع و بررسی شدت اثرگذاری هر کدام از آن‌ها از آزمون رتبه‌بندی فریدمن استفاده شد.

با توجه به داده‌های جدول (۳)، آمار توصیفی نشان می‌دهد که میانگین نظرات پاسخگویان در مورد موانع اصلی توسعه گردشگری پذیرد روستای هدف حیدرآباد بیشتر از مقدار میانگین (۳) است؛ بنابراین، در بخش توصیفی مشخص شده است که موانع فوق از جمله موانع گردشگری پذیرد روستایی روستای حیدرآباد هستند. در بخش آمار استنباطی با توجه به سطح معنی‌داری برآورد شده کمتر از ۰/۰۵ خطا و میزان t محاسبه شده برای همه موانع که

جدول ۴: اثر مستقیم، غیرمستقیم و کلی هر یک از موانع بر عدم توسعه گردشگری روستای حیدرآباد

مؤلفه	میانگین رتبه	درجه آزادی	کای اسکور	سطح معنی‌داری
موانع زیرساختی-رفاهی	۳/۱۱	۴	۷/۵۹۵	۰/۱۰۸
موانع ساختاری-اداری	۳/۰۶			
موانع کالبدی-فضایی	۳/۰۵			
موانع اقتصادی-مالی	۲/۹۱			
موانع اجتماعی-فرهنگی	۲/۸۶			

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۷

از این رو چنانچه در روستا برای گردشگران امکانات رفاهی و خدماتی باکیفیت فراهم باشد، در خود روستا اقامت می‌کنند. در صورت تجربه سفر ناخوشایند نه تنها به این روستا سفر نمی‌کنند؛ بلکه سفر به این روستا را به دیگران پیشنهاد نمی‌کنند. این نتیجه با پژوهش ضرابی و همکاران (۱۳۹۰)، کرمی‌دهکردی و کلانتری (۱۳۹۰)، عبدالمنافی و ازکیا (۱۳۹۰)، قبادی و همکاران (۱۳۹۱)، بروجنی و احمدوند (۱۳۹۳)، فراهانی و منوچهری (۱۳۹۴)، شوکتی و همکاران (۱۳۹۵) به لحاظ اهمیت موانع زیرساختی-رفاهی مطابقت دارد. یکی دیگر از موانع توسعه گردشگری روستایی، عامل ساختاری-اداری است؛ به طوری که در این روستا مرکز مرتبطی که هماهنگی‌های لازم و تصمیم‌گیری‌های مهم را انجام دهد وجود ندارد؛ از این رو ارتباط ساکنان با مسئولان و درخواست‌های آن‌ها به سختی انجام می‌شود یا حتی صورت نمی‌گیرد. برنامه‌های رادیو و تلویزیونی در زمینه گردشگری و توسعه آن وجود دارد، اما کافی نیست؛ به طوری که در اغلب موارد نام این روستا به عنوان یکی از روستاهای هدف گردشگری به دست فراموشی سپرده می‌شود. در زمینه تعداد گردشگران ورودی، درآمد حاصل از آن، میزان اشتغال‌زایی آن در این روستا آمار دقیقی در دست نیست؛ بنابراین، برنامه‌ریزی‌ها و تصمیم‌گیری‌ها برای توسعه گردشگری نمی‌تواند دقیق و علمی صورت گیرد. یکی دیگر از مشکلات اداری-ساختاری در این روستا کمبود نیروی انسانی آموزش‌دیده و متخصص در بخش گردشگری است. نه تنها در این روستا نهاد مرتبط با گردشگری وجود ندارد، بلکه نیروی انسانی آموزش‌دیده در زمینه گردشگری نیز به کار گرفته نشده است و این می‌تواند به علت بی‌توجهی یا کم‌توجهی دولت نسبت به این روستا باشد. روستای حیدرآباد اسماً هدف گردشگری است و اقدامات اساسی و برنامه‌ریزی بلندمدت به منظور توسعه

با توجه به داده‌های جدول (۴) چون میزان سطح معنی‌داری ۰/۱۰۸ بوده که بالاتر از مقدار ۰/۰۵ خطای استاندارد است و مقدار کای اسکور (۷/۵۹۵) بالاتر از ۱/۹۶ است؛ بنابراین، بین اثرگذاری موانع توسعه گردشگری روستایی روستای حیدرآباد تفاوت معناداری وجود دارد؛ به گونه‌ای که موانع زیرساختی-رفاهی مهم‌ترین مانع و موانع ساختاری-اداری، کالبدی-فضایی، اقتصادی-مالی و اجتماعی-فرهنگی در اولویت‌های بعدی اثرگذاری هستند.

نتیجه

هدف از انجام این پژوهش، شناسایی موانع گردشگری روستای هدف گردشگری حیدرآباد سیوان بود که با استفاده از رویکرد کیفی و کمی به صورت تلفیقی انجام شد. نتایج حاصل از بررسی داده‌ها حاکی از آن داشت که پنج مقوله در دو بخش عوامل درونی (موانع اجتماعی-فرهنگی، موانع زیرساختی-رفاهی و موانع کالبدی-فضایی) و بیرونی (عامل اقتصادی-مالی و ساختاری-اداری) به عنوان موانع و مشکلات توسعه گردشگری در روستای حیدرآباد سیوان شناسایی شد. یکی از نتایج پژوهش اولویت مانع زیرساختی-رفاهی نسبت به سایر موانع در این روستا بود. چنانچه به منظور توسعه گردشگری و جذب گردشگر به منطقه‌ای لازم است زیرساخت‌های عمرانی همانند جاده‌ها، راه‌های ارتباطی، تسهیلات اقامتی، رفاهی و بهداشتی-خدماتی و... وجود داشته باشد. در این روستا تسهیلات اقامتی مناسب، مرکز بهداشت فعال، راه‌های ارتباطی با کیفیت و مراکز تفریحی ورزشی مناسب وجود ندارد، علت این امر می‌تواند نزدیکی و دسترسی فوری به مرکز استان ایلام باشد. این روستا در فاصله کمی از مرکز استان قرار دارد و غالباً گردشگران محل اسکان و استراحت خود را در شهر برمی‌گزینند؛

گردشگری پذیرد در آن صورت نگرفته است. نامناسب بودن بازار محصولات کشاورزی و دامی در روستا یکی دیگر از موانع اداری- ساختاری است که مردم روستا و گردشگران با آن مواجهه هستند. فقدان بازار مناسب برای فروش محصولات کشاورزی و دامی ساکنان را با مشکل کمبود درآمد و سطح کیفی زندگی پایین مواجهه ساخته و آن‌ها را به مهاجرت وامی دارد. در چند سال اخیر، تعداد ساکنان این روستا روند نزولی داشته و به امید کسب درآمد بیشتر و سطح زندگی بالاتر به شهرها مهاجرت می‌کنند. این نتیجه با پژوهش‌های ضرابی و همکاران (۱۳۹۰)، بروجنی و احمدوند (۱۳۹۳)، شوکتی و همکاران (۱۳۹۵)، موحدی و همکاران (۱۳۹۵) به لحاظ اهمیت موانع ساختاری- اداری مطابقت دارد.

یکی دیگر از موانع گردشگری پذیرد در روستای حیدرآباد، موانع کالبدی- فضایی است. نامناسب بودن زیرساخت‌های محیطی و کالبدی، نبود راه دسترسی مناسب به آثار طبیعی موجود در روستا، نامناسب بودن تیپ و منظر روستا، کمبود سرویس‌های بهداشتی عمومی در سطح روستا، محدودیت ارتفاعی در روستا و عدم رعایت سلسله‌مراتب شبکه‌های دسترسی از مهم‌ترین علت‌های به وجود آمدن چنین مشکلی هستند. این نتیجه با پژوهش‌های عبدالمنافی و ازکیا (۱۳۹۰)، قبادی و همکاران (۱۳۹۱)، بروجنی و احمدوند (۱۳۹۳)، فراهانی و منوچهری (۱۳۹۴) و موحدی و همکاران (۱۳۹۵) به لحاظ اهمیت راه‌های ارتباطی و امکانات زیرساختی هم‌راستا است.

موانع اقتصادی- مالی عامل دیگر شناسایی شده بود. علت این امر می‌تواند عدم اشتغال‌زایی گردشگری در روستا و کسب درآمد ساکنان از این راه باشد. به علت نزدیکی روستا به مرکز استان ایلام بیشتر گردشگران محل اقامت و استراحت خود را مرکز استان انتخاب می‌کنند و مدت اقامت آن‌ها در روستا اندک است؛

به عبارتی دیگر، روستاییان از مزیت کسب درآمد از طریق فراهم کردن محل اقامت و اسکان گردشگران بی‌بهره‌اند. در سطح روستا سطح درآمد ساکنان پایین است و تنها راه درآمد آن‌ها فروش محصولات کشاورزی و دامداری است و تاکنون در زمینه گردشگری درآمد چندانی نداشتند. یکی دیگر از علت‌های اولویت مانع اقتصادی و مالی کمبود اعتبارات عمرانی از سوی بخش دولتی و خصوصی برای سرمایه‌گذاری و توسعه زیرساخت است. نزدیکی به مرکز استان از این نظر می‌توانست کمک‌کننده باشد تا توجه مسئولان و منابع مالی را به خود جلب کند که این مهم نیز مورد بی‌توجهی قرار گرفته است. این نتیجه با پژوهش‌های بروجنی و احمدوند (۱۳۹۳)، فراهانی و منوچهری (۱۳۹۴) شوکتی و همکاران (۱۳۹۵)، موحدی و همکاران (۱۳۹۵)، گارود (۲۰۰۶)، سزبو (۲۰۰۵) و کالا (۲۰۱۳) هم‌راستا است؛ چراکه در این پژوهش‌ها نیز عامل اقتصادی و مالی یکی از مهم‌ترین موانع توسعه گردشگری محسوب می‌شود.

موانع اجتماعی- فرهنگی آخرین عامل عدم توسعه گردشگری پذیرد روستای حیدرآباد است که نسبت به عوامل قبلی از اهمیت کمتری برخوردارند. از علت‌های این امر عدم آگاهی لازم ساکنان روستا نسبت به مزایا و منافع توسعه گردشگری و عدم مشارکت آن‌ها در امور گردشگری است. همچنین بی‌سوادی ساکنان و کمبود مراکز آموزشی مزید بر علت شده است. نبود تبلیغات و اطلاع‌رسانی مناسب برای گردشگران و نبود راهنمایان تور آگاه به توانمندی‌های گردشگری و ارائه آن به گردشگران از دیگر علل پیشامد چنین مانعی هستند. این نتیجه با پژوهش ضرابی و همکاران (۱۳۹۰)، کرمی‌دهکردی و کلانتری (۱۳۹۰)، مدهوشی و ناصرپور (۱۳۹۱)، قبادی و همکاران (۱۳۹۱)، بروجنی و احمدوند (۱۳۹۳)، فراهانی و منوچهری (۱۳۹۴)، شوکتی و همکاران (۱۳۹۵)، موحدی و

شوکتی‌آمقانی، محمد؛ رضا اسحاقی؛ احد ماهری؛ روح‌الله رضی؛ حسین شعبانعلی‌فمی (۱۳۹۵). بررسی موانع توسعه گردشگری در مناطق روستایی شهرستان اسکو (مطالعه موردی: روستای ساحلی آق‌گنبد)، فصلنامه علمی- پژوهشی فضای جغرافیایی. سال ۱۶. شماره ۵۳. ۳۷-۲۳.

<http://geographical-space.iau-ahar.ac.ir/article-1-2347-fa.html>

ضرابی، اصغر؛ جمال محمدی؛ محمدعلی فیروزی؛ مجید گودرزی (۱۳۹۰). برنامه‌ریزی توسعه گردشگری با استفاده از مدل SWOT (مطالعه موردی: شهرستان نورآباد ممسنی)، مجله علمی تخصصی برنامه‌ریزی فضایی. شماره ۲. ۲۴-۱.

http://sppl.ui.ac.ir/article_15896.html

عبدالمنافی، طاهره؛ مصطفی ازکیا (۱۳۹۰). عوامل مؤثر بر صنعت گردشگری در منطقه روستایی کلاردشت، پژوهش‌های ترویج و آموزش کشاورزی. دوره ۴. شماره ۱. پیاپی ۱۳. ۱۱۱-۹۷.

<https://www.sid.ir/Fa/Journal/ViewPaper.aspx?ID=149279>

فراهانی، حسین؛ سوران منوچهری (۱۳۹۴). شناسایی موانع و مشکلات توسعه گردشگری در نواحی روستایی هدف گردشگری غرب شهرستان مریوان، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی. سال ۴. شماره ۱. شماره پیاپی ۹. ۱۷۲-۱۶۱.

<https://www.sid.ir/Fa/Journal/ViewPaper.aspx?ID=149279>

قبادی، پرستو؛ عبدالحمید پاپزن؛ کیومرث زرافشانی؛ شهیر گراوندی (۱۳۹۱). مطالعه وضعیت گردشگری روستایی در روستای خانقاه از دیدگاه اهالی روستا؛ با استفاده از تئوری بنیانی، مسکن و محیط روستا. دوره ۳۱. ۸۲-۷۱.

<https://www.sid.ir/Fa/Journal/ViewPaper.aspx?ID=156997>

همکاران (۱۳۹۵)، راسور (۲۰۱۲)، کاکرودی و مشکل‌گشا (۲۰۱۳) و سوکویی و باب (۲۰۱۶) به‌لحاظ اشاره به موانع اجتماعی و فرهنگی هم‌راستا است.

با توجه به نتایج به‌دست‌آمده می‌توان چنین استنباط کرد که عوامل بسیاری بر عدم گردشگری روستای حیدرآباد سیوان تأثیرگذارند؛ اما عوامل ساختاری- اداری و زیرساختی- رفاهی نسبت به سایر موانع تأثیر بیشتری دارند. برای بهبود وضعیت روستا لازم است تا علاوه بر تأسیس نهاد دولتی مرتبط در روستا و استخدام نیروهای متخصص و آموزش‌دیده بایستی به بهبود زیرساخت‌های روستا از جمله راه‌های ارتباطی، تأسیس مراکز خدماتی- رفاهی، فعال کردن مرکز بهداشت نیز اقدام کرد. همچنین ساکنان محلی را به مشارکت در امور گردشگری، سرمایه‌گذاری، برخورد مناسب با گردشگر و... تشویق کرد.

منابع

استراس، آنسلم؛ جولیت کوربین (۱۳۸۵). اصول روش تحقیق کیفی (نظریه مبنايي؛ رویه‌ها و شیوه‌ها)، مترجم: رحمت‌الله رحمت‌پور. پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.

<https://www.adinehbook.com/gp/product/9644262476>

اکبریان‌ونیزی، سعیدرضا (۱۳۹۵). سنجش پایداری گردشگری در روستاهای هدف گردشگری (مطالعه موردی: شهرستان سپیدان)، پژوهش‌های روستایی. دوره ۷. شماره ۱. صفحات ۱۹۳-۱۶۷.

[10.22059/JRUR.2016.58390](https://www.sid.ir/JRUR.2016.58390)

رحیمی، داریوش؛ محمود رنجبردستانی (۱۳۹۱). ارزیابی و اولویت‌بندی جاذبه‌های اکوتوریسم: روستاهای هدف گردشگری استان چهارمحال و بختیاری، فصلنامه مطالعات شهری منطقه‌ای. شماره ۱۴. ۱۵۰-۱۳۱.

<https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=182652>

موحدی، رضا؛ نسیم ایزدی؛ وحید علی‌آبادی (۱۳۹۵)، تحلیل موانع توسعه گردشگری روستایی (مورد مطالعه: روستای فش، شهرستان کنگاور، استان کرمانشاه)، دو فصلنامه مطالعات اجتماعی گردشگری. سال ۴. شماره ۸. ۹۹-۱۲۶.

<https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=346800>

مودودی، مهدی؛ خدیجه بوزرجمهری؛ حمید شایان؛ محمود ضیایی (۱۳۹۴)، نقش گردشگری در تحولات اقتصادی و اجتماعی روستاهای هدف استان گلستان، مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای. سال ۱۳. شماره ۲. پیاپی ۲۵. ۲۸-۱.

<https://jgrd.um.ac.ir/article/view/17903>

مهدیان بروجنی، محسن؛ مصطفی احمدوند (۱۳۹۳). واکاوی موانع و چالش‌های توسعه گردشگری روستایی در منطقه دنا، دیدگاه جامعه‌میزبان. جغرافیا و آمایش شهری- منطقه‌ای. شماره ۱۰. ۱۲۸-۱۱۳.

10.22111/gaij.2014.1482

نعمت‌اللهی، زهرا؛ سید مجتبی مجاوریان؛ مسعود حسین‌زاده (۱۳۹۵). اولویت‌بندی روستاهای هدف گردشگری در استان مازندران، نشریه اقتصاد و توسعه کشاورزی. جلد ۳۰. شماره ۳. ۲۲۶-۲۱۸.

<http://ensani.ir/file/download/article/20170220065710-9441-215.pdf>

- Allan, G. (2003). A critique of using grounded theory as a research method. Electronic journal of business research methods, 2 (1), 1-10
<file:///C:/Documents%20and%20Settings/Kh.Mir%20Teymuri/My%20Documents/Downloads/EJBRM-volume-2-issue-1.pdf>

- Barkauskas, V., Barkauskiene, K., Jasinskas, E., (2015), Analysis of macro environmental factors influencing the development of rural tourism: Lithuanian case, Procedia-Social and Behavioral Sciences 213,167 – 172.
<https://cyberleninka.org/article/n/1326049>

کاظمی، مهدی (۱۳۹۰). مدیریت گردشگری، چاپ اول. تهران. انتشارات سمت.

<https://www.gisoom.com/book/1976147>

کرمی‌دهکردی، مهدی؛ خلیل کلانتری (۱۳۹۰). شناسایی مشکلات گردشگری روستایی استان چهارمحال و بختیاری با استفاده از تکنیک تئوری بنیانی. پژوهش‌های روستایی. شماره ۷. ۳۰-۱.

<https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=149762>

کنجوری، طاهره؛ محسن شوکت‌فدایی (۱۳۹۳). بررسی موانع و محدودیت‌های توسعه گردشگری روستایی، اولین همایش توریسم و گردشگری سبز در ایران. ۱۸ اردیبهشت ۱۳۹۳.

<https://www.symposia.ir/TOURISM01>

لطیفی، سمیه؛ کریم نادری‌مهدی؛ لیلیا زلیخایی سیار (۱۳۹۲). موانع مؤثر بر توسعه فعالیت‌های گردشگری در نواحی روستایی همدان (با تأکید بر روستاهای هدف گردشگری)، فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای. سال ۳. شماره ۹. ۸۷-۷۷.

http://jzpm.miau.ac.ir/article_25.html

مدهوشی، مهرداد؛ نادر ناصرپور (۱۳۹۱). ارزیابی موانع توسعه گردشگری در استان لرستان، پژوهشنامه بازرگانی. شماره ۳. ۲۳۲-۲۱۵.

<https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=3859>

معاونت سرمایه‌گذاری استان ایلام (۱۳۸۸). انجام مطالعات طرح راهبردی- ساختاری ۱۱ روستای هدف گردشگری در استان‌های آذربایجان غربی، کردستان، کرمانشاه، همدان، ایلام و لرستان، جلد اول: سیمای محیط‌طبیعی، اجتماعی، فرهنگی و بررسی ظرفیت‌های گردشگری (روستای حیدرآباد- استان ایلام).

- Kala, C.P. (2013). Ecotourism and sustainable development of mountain communities: a study of Dhanaulti Ecopark in Uttarakhand State of India. *Applied Ecology and Environmental Sciences*, 1 (5), 98-103.
[DOI:10.12691/aees-1-5-5](https://doi.org/10.12691/aees-1-5-5)
- Nsukwini, Sakhile. And Bob, Urmilla. (2016). The socio-economic impacts of ecotourism in rural areas: a case study of Nompondo and the Hluhluwe-iMfolozi Park (HiP). *African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure*, 5 (3), 1- 15.
- Rathore, N., (2012), Rural tourism impact, challenges and opportunities, *Journal of Business Economics & Management Research*, 2 (2): 252- 260.
http://www.zenithresearch.org.in/images/stories/pdf/2012/Feb/ZIJBEMR/22_ZIJBEMR_VOL2_ISSUE2_FEB2012.pdf
- Sebele, L.S., (2010), Community-based tourism ventures, benefits and challenges: Khama Rhino Sanctuary trust, central district, Botswana, *Journal of Tourism Management*, 31: 136-146.
http://www.rhinosourcecenter.com/pdf_files/127/1273565565.pdf
- Szabo, Bernadett (2005). Rural Tourism as Alternative Income souece for Rural Areas along the Hortobagy. *Jahrbuch dero Osterreichischen Gesellschaft for Agroeconomie*. 12. 27-35.
https://oega.boku.ac.at/fileadmin/user_upload/Tagung/2002/02_Szabo.pdf
- Wang, L., & Yotsumoto, Y (2019). Conflict in tourism development in rural China, *Tourism Management*, 70, PP:188-200.
<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0261517718301900>
- Dabour, N (2003). Problems and prospects of sustainable tourism development in the OIC countries: Ecotourism. *Journal of Economic Cooperation*, 24(1), 25-62.
<https://www.sesric.org/files/article/127.pdf>
- Dritsakis, N. (2006). Tourism as A a long-rune economic growth factor: an empirical investigation for Greece using causality analysys. Department of Applied Informatics, University of Macedonia Economics and Social Sciences.
<https://journals.sagepub.com/doi/10.5367/0000000041895094>
- Falak, Sh and Ch., Lomay and Y., Alvin, (2014): A repositioning strategy for rural tourism in Malaysia, *Procardia, social and behavior sciences*, V: 144, PP412-415.
<file:///C:/Documents%20and%20Settings/Kh.Mi%20Teymuri/My%20Documents/Downloads/a-repositioning-strategy-for-rural-tourism-in-malaysia-community-s-perspective.pdf>
- Garrod, Brian, Wornell, Roz and Youell, Ray, (2006): Re-conceptualising rural resources as countryside capital: The case of rural tourism, *Journal of Rural Studies* 22, 117-128.
<http://www.daneshir.ir/fileEssay/Re-conceptualising.pdf>
- Kakroodi, Negar. And Moshkel Gosha, Ghasem. (2013). The role of Ecotourism in Rural Sustainable Development Case Study of the Javaherdeh Village, Ramsar, Iran. *Journal of Basic and Applied Scientific Research*, 3(6)529-534.
[http://textroad.com/pdf/JBASR/J.%20Basic.%20Appl.%20Sci.%20Res.,%203\(6\)529-534,%202013.pdf](http://textroad.com/pdf/JBASR/J.%20Basic.%20Appl.%20Sci.%20Res.,%203(6)529-534,%202013.pdf)

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی